

Федорчук Анна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій,
Постова Світлана,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНФОРМАТИКИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

В умовах швидкого розвитку сучасних інформаційних технологій та великого потоку інформації значне місце належить пошуку ефективних методів та засобів навчання, які сприятимуть підвищенні якості навчального процесу. Важливою передумовою активізації пізнавальної активності учнів та невід'ємною складовою підвищення дієвості навчального процесу є самостійна робота учнів, як така, яка має відповідати сучасним тенденціям в освіті. Самостійна робота учнів сприяє повноцінному та стійкому оволодінню знаннями, уміннями та навичками, особливо в старших класах, коли учні вже мають базові знання і можуть працювати над більш складними завданнями.

У сучасній системі освіти відбувається ряд змін, пов'язаних з запитами часу, проте актуальним залишається питання організації самостійної роботи, тому метою даної статті є огляд особливостей організації самостійної роботи учнів при вивченні інформатики у старшій школі.

Однією з ефективних форм організації навчальної діяльності учнів старшої школи є самостійна робота, яка є одним із найдоступніших способів активізації їх пізнавальної діяльності. Такий вид діяльності організовується без посередньої участі вчителя, але має враховувати його поради, та проходити у спеціально передбачений для цього час [1]. Самостійна діяльність учнів характеризується як «будь-яка організована вчителем, активна діяльність учнів, спрямована на визначення дидактичної мети в спеціально відведений для цього час: пошук знань, їх осмислення, закріплення, формування, та розвиток умінь і навичок, узагальнення та систематизація знань» [2, с. 255].

Самостійна робота є засобом навчання, яка: в залежності від ситуації відповідає конкретній дидактичній мети та певним завданням; на кожному етапі формує в учнів необхідний об'єм знань, умінь та навичок, поступово рухаючись від нижчих до вищих рівнів розумової діяльності; сприяє розвитку в учнів готовності до систематичної самостійної роботи та вмінні орієнтуватись в потоці навчальної інформації; для вчителя є найефективнішим знаряддям щодо керування самостійною пізнавальною діяльністю учнів.

Передумовами організації ефективної самостійної роботи є: розвиток пізнавального інтересу до предмету; систематичність та безперервність; послідовність у роботі; правильне планування та раціональне використання часу самостійної роботи; використання відповідних методів, засобів та прийомів

самостійної роботи; коректне педагогічне керування процесом самостійної роботи.

Основними вимогами щодо організації самостійної роботи учнів є: завдання відповідають конкретній меті, зрозумілий порядок виконання завдання, відповідність можливостям учня, завдання створені за принципом від легкого до складного, використовується комбінація різних видів робіт, визначена форма перевірки.

Основними функціями самостійної роботи учнів є: активізація пізнавальної активності учнів, здобутті нових знань та різних способів діяльності, закріпленні та формуванні вмінь та навичок, розвитку інтелектуальних здібностей особистості, формуванні самостійного мислення.

Самостійна робота учнів виконує наступні завдання: сприяє систематизації та закріпленню, поглибленню та розширенню знань, умінь та навичок учнів; формуванню вміння працювати з джерелами; розвитку пізнавальної активності, творчої ініціативи, самостійності, відповідальності, організованості; формуванню вміння до самостійного мислення, самоосвіти та саморозвитку; розвитку дослідницьких умінь.

Самостійну роботу класифікують за формою організації як: індивідуальну (учні виконують індивідуальні завдання у відповідності до їх освітньої траєкторії); фронтальну (виконання завдання всіма учнями одного і того ж змісту за поданим зразком); групову (учні об'єднуються в групи, взаємодіють між собою: пояснюють новий матеріал, обговорюють його, готують проекти, виступи тощо) [2, с. 255].

Слід зазначити, що за дослідженням Л. Лутченко організація самостійної роботи учнів включає наступні етапи: стимулююче-мотиваційний (передбачає формування в учнів мотивації до навчання, стійкого пізнавального інтересу до предмету, що сприяє розвитку відповідальності та змагання учнів і як результат бажання покращити свої результати.), навчальний (передбачає застосування ефективних методів та засобів навчання, що сприяють формуванню самостійності та пізнавальної активності учнів), діагностико-коригуючий (передбачає виявлення труднощів у навчанні та прогалин у знаннях, з метою коректного усунення всіх недоліків), контрольньо-оцінний етап (передбачає можливість як учня та і вчителя оцінити свої знання, вміння та навички з предмету, що формує навички самоконтролю) [3, с. 13].

Встановлено чотири рівні самостійної продуктивної діяльності учнів: копіюючий (відтворення дій за поданим зразком, здійснюється шляхом порівняння з відомим взірцем. Підготовчий етап до формування самостійності учнів), репродуктивний (відбувається відтворення інформації, шляхом узагальнення та систематизації пізнавальної діяльності. Етап узагальнення прийомів та методів пізнавальної діяльності.), продуктивний (самостійна діяльність, спрямована на застосування отриманих знань, що виходять за межі зразку та потребують використання дедуктивних та індуктивних висновків), самостійний (виявляється в можливості діяти в нових умовах, шляхом прийняття

самостійних рішень та виконання завдань в нестандартних умовах). Основним завданням вчителя є якомога більше дітей довести до самостійного рівня.

Враховуючи рівні самостійної та продуктивної діяльності учнів старшої школи, виділяють такі типи самостійної роботи: відтворюючий (виконання завдань за поданим зразком, що формує міцні уміння та навички роботи в конкретних умовах), реконструктивно-варіативний (виконання завдань на основі отриманих знань, відбувається осмислене переміщення знань у характерну ситуацію), евристичний (виконання завдань шляхом відходу від поданого зразка), творчий (самостійне виконання завдань, що дозволяє отримувати нові знання та вміння принципово нового характеру).

Визначено низку факторів, які повинен враховувати вчитель при організації самостійної роботи учнів на уроках інформатики, а саме: індивідуальні можливості учнів; періодичне оновлення форми та методи організації самостійної роботи учнів аудиторної та позааудиторної; значний вплив на розвиток інтелектуальних, психологічних, професійних та моральних якостей особистості учня, також формування та розвиток особистості, здатної до самоорганізації та самоконтролю.

Організацію самостійної роботи учнів на уроках інформатики умовно розділяють на наступні етапи під час: прослуховування, повторення, конспектування теоретичних матеріалів; виконання домашніх завдань, з використанням навчальних підручників, посібників, конспектів лекцій, консультацій вчителя; робота над практичними завданнями та лабораторними роботами; підготовка до контрольних та підсумкових робіт, написанні тестів та інших форм контролю.

Розроблено практичні поради вчителю (використання різних видів та форм самостійної роботи, активних методів навчання; доступне пояснення понять; навички виділення головного та другорядного; застосування диференційованого підходу; користування всіма засобами для активізації уваги учнів; створення проблемних ситуацій) та учням (постійно та систематично працювати; складання плану дій; встановлення пріоритетів та термінів виконання; регулярне внесення корективи в плани; уникнення монотонності; проведення вільного часу з користю; співпраця з однокласниками; звернення за допомогою до вчителя; уникнення накопичення великої кількості незавершених справ) щодо організації самостійної роботи учнів. Вправи поділяють на групи, в залежності від призначеної мети: вправи для вивчення нового матеріалу; вправи для закріплення вивченого матеріалу; контролюючі вправи для перевірки рівня засвоєння матеріалу.

Зазначимо, що будь-яка організація різного роду навчальної діяльності передбачає проходження певних етапів та дій за певним алгоритмом: аналіз завдання та визначення мети; пошук плану реалізації виконання завдання; власне саме виконання завдання згідно плану; перевірка правильності виконання; аналіз можливих інших варіантів вирішення поставленого завдання та порівняння з основним розв'язком; висновки.

При вивченні інформатики учнями старшої школи на етапі копіюючого, репродуктивного, продуктивного рівнів, що характерні для таких типів самостійної роботи, як відтворюючі, реконструктивно-варіативний, евристичний, рекомендовано використовувати такі види робіт: робота з навчальним матеріалом; пошук, підбір та огляд літератури та електронних джерел; вправи; розв'язання різноманітних завдань та виконання практичних та лабораторних робіт; різноманітні перевірочні самостійні та контрольні роботи, варіанти диктантів; виконання домашнього завдання або самостійної роботи; підготовка до поточного та підсумкового контролю.

Застосування самостійного рівня під час вивчення інформатики, що передбачає творчий тип самостійної роботи дозволяє отримати принципово нові знання та зміцнити навички самостійної роботи, для яких характерні наступні види робіт: проєкти, дослідження, творчі роботи, висування гіпотез та підготовка до змагань та олімпіад.

На основі вищевикладеного, можна зробити висновок, що головне завдання педагога при організації самостійної діяльності учнів на уроках інформатики з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій полягає в створенні сприятливого середовища для самостійної пізнавальної діяльності учня, що ефективно вплине на його саморозвиток, покращить мотивацію до самостійного навчання та вирішення поставлених задач, розвине вміння аналізувати, креативно мислити, самостійно здобувати знання.

Список використаних джерел та літератури

1. Солдатенко М.М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності: монографія. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. 198 с.
2. Зайченко І.В. Педагогіка: підручник. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 608 с.
3. Лутченко Л.І. Організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів 7-9 класів при вивченні математики: автореф. ...дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2003. 21 с.